



Ria Heilä-Ylikallio
och Gun Oker-Blom

SPRÅKRAKETEN

Lärohandledning



UTBILDNINGSTYRELSEN

Kieli-
raketti

Kouluissa muutoksia

- Ruotsinkielisten koulujen kaksikielisten lasten lukumäärä kasvussa
- (Vaasan suomenkielisissä kouluissa ja päiväkodeissa kaksikielisten lasten lukumäärä kasvussa)
- Opettajilta / vanhemmilta vaaditaan enemmän

Pystyäksemme tukemaan lasten kielellistä kehitystä tarvitsemme tietoa lasten kielitaidon tasosta

Utbildningsstyrelsen / Opetushallitus



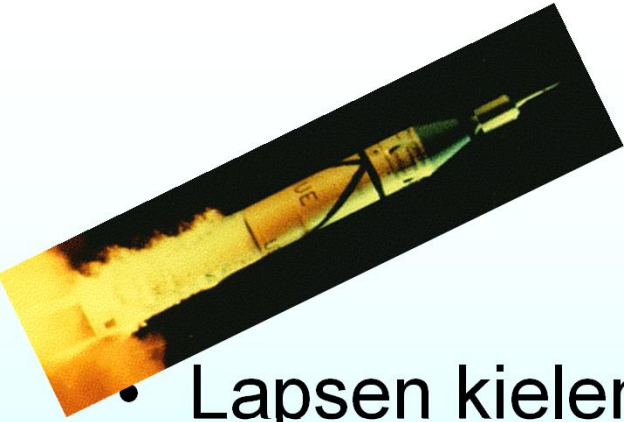
- Vuonna 2004 työryhmä ehdotti opetushallituksen johtajalle Kirsi Lindroosille, että kielen seuranta varten kehitettäisiin työkalu
- Mukana työryhmässä oli laaja asiantuntijakaari – dosentti Ria Heilä-Ylikallio, Pirjo Sinko (Opetushallitus), professori Marika Tandefelt, erityisopettaja Kjell Staffans ja esikouluopettajia, päiväkodinjohtaja ja luokanopettaja
- Vuonna 2005 Kielirakettia kokeiltiin esiopetusryhmissä ja kouluissa Espoossa, Helsingissä, Kokkolassa ja Pedersöressä

Rakettimetafora

Raketti koostuu eri osista:

1. Lapsen kielen havainnointi
2. Havainnoinnista kerrotaan vanhemmille
3. Lapsen kieltä tuetaan havainnoinnista saadun tiedon pohjalta





Rakettimetaforaa...

- Lapsen kielenkehitystä seurataan esiopetuksessa, ensimmäisellä ja toisella luokalla
- Kieliraketista muodostuu kieliportfolio joka seuraa lapsen mukana kolmen vuoden ajan
- Kieliraketissa seurataan kielen kehitystä kolmella alueella (tästä lisää myöhemmin)

Lapsen kielen kehitys

- Kielenkehitys kokonaisperspektiivissä:
 - puhuttu kieli ja kirjoitettu kieli kulkevat käsi kädessä
- Puhutussa kielessä lapsi huomaa erilaisia sääntöjä, kaavoja, joiden kautta hän rakentaa ensin omaa kielioppia, joka aikanaan kehittyy oikean kieliopin suuntaan ja luo pohjaa kirjoitetulle kielelle
- Opimme kieltä niin kauan kun elämme

Kirjoittaminen sallittua ennen koulua

- Yhteiskunnassamme teksti on tärkeä ja siksi jo pieni lapsi ymmärtää että kirjaimet ovat tärkeitä
Jo kaksivuotias ”kirjoittaa” viivoja ja palloja ja lukee kirjoja ääneen
- Tästä alkaa lukeminen ja kirjoittaminen
- Pienet lapset ”lukevat” symboleja varhain



OPH:n luvalla



Gammelgård & Karlsson-Pasto



Lapsista ainakin 1/3 osaa lukea ennen koulunaloitusta

- Ennen uskottiin, että lapset pitää ensin ”opettaa” lukemaan, sitten kirjoittamaan
- Tutkijoiden mukaan monet lapset oppivat lukemaan kirjoittamisen kautta

Kielen kehitys on moninainen ja osittain abstrakti, siksi siihen tarvitaankin systemaattista seurantaa

(Marie M. Clay ”What did I write?”, 1976)

Kieliraketti siirtyy kouluun

- Koska Vaasassa olemme samassa hallintokunnassa koulun kanssa, voimme siirtää tietoa päivähoidosta kouluun
On hyvä kuitenkin kysyä lupaa vanhemmilta
- Vanhempia informoidaan kieliraketin käytöstä
- Informaatiokirje vanhemmille ja kehityskeskustelupohja käännetään ja laitetaan Intraan

1. Miksi dokumentoida lapsen kieltä ja kielellistä kehitystä

Koska dokumentointi antaa yleiskuvan jokaisen lapsen kielellisestä kehityksestä

- Voi seurata kunkin lapsen kielellistä edistymistä
- Havainnointilomake voi toimia ”hälytyskellona” :
miksi ko. lapsessa ei huomata kielellistä edistymistä

2.

Koska dokumentointi auttaa opettajaa huomioimaan ne lapset, jotka tarvitsevat erityistä huomioita

- Havainnoimalla lasta voidaan huomata lapsella olevan muitakin tuen tarpeita kuin pelkästään kielellisiä

3.

Jotta olisi mahdollista suunnitella ja toteuttaa opetus yksilöllisesti

- Kunkin lapsen kohdalla voidaan valita hänen tasolleen sopiva opetus ja oppimateriaalit

4.

Jotta opettaja voisi systematisoida huomioitaan lasten kielellisestä kehityksestä:

- Mitkä ovat lapsen kielelliset valmiudet?
- Miten lapsi edistyy kielellisesti?

5.

Jotta olisi dokumentti, joka takaa lapsen kielellisen kehityksen jatkuvan seurannan

- Jatkumo esikoulusta kouluun (esikoulu – alkuopetus)
- Dokumentti on hyvä keskustelupohja. (vanhemmat ja mahdollisesti myös muu ko. lapsen kanssa työskentelevä ammattihenkilöstö)

6.

Tarkka dokumentointi auttaa arvioimaan lapsen kielellistä kypsyyttä kouluvalintaa ajatellen

- Millaiset kielelliset valmiudet lapsella on?
- Mahdollistaako ko. lapsen kielitaito oppimisen ”koulun kielellä” ?

7.

Jotta voitaisiin luoda mahdollisimman hyvä oppimisympäristö

- Huomioidaan lasten erilaiset kielelliset ja kulttuuriset ominaisuudet

Kuinka havainnoida lapsen kielellistä kehitystä

- **SÄÄNNÖLLISESTI**
- **LUONNOLLISISSA TILANTEISSA:**
koko ryhmä, pienryhmä, yksilöllisesti
- **ESIMERKKEJÄ HAVAINNOINTITAVOISTA:**
 - Opettaja havainnoi yhtä lasta yhtenä päivänä – kirjaa päivän päätteeksi havaintonsa
 - Ryhmän henkilökunta havainnoi yhtä lasta viikon ajan
Havainnot kirjataan (perjantain) tiimi-palaverissa
 - Järjestetyt havainnointitilanteet: Toinen pedagogi opettaa – ohjaa lasten toimintaa - toinen seuraa, havainnoi ja kirjaa

1. Vuorovaikutus ja keskustelu

- Voit käyttää lomakkeen avainsanoja apuna havainnoidessasi lasta
- Pyri havainnoimaan lapsen kommunikointia ja keskustelua erilaisissa kielenkäyttötilanteissa:
toisten lasten seurassa, koko ryhmän parissa, parin kanssa, leikissä, ruokapöytäkeskustelussa jne.

Keskustele

Miten?

- **Lapsi osallistuu**
 - aktiivisesti, passiivisesti
 - tarvitsee rohkaisua, kannustusta, tukea, apua
 - puhelias, hiljainen
 - ujo, rohkea
- **Ilmaisee itseään, esittää kysymyksiä**

(vrt. koko ryhmän parissa – kaverin kanssa)

Osa käyttää kieltä tilanteen mukaisesti

- Puhuuko lapsi mumisemalla, matalalla äänellä vai erityisen kovalla äänellä?
- Käyttääkö lapsi ”sekakieltä” esim.
korvaa jonkin suomenkielen sanan oman äidinkielen sanalla

*(vrt. leikissä käytettävä kieli- opetustilanteet
- puhuttaessa aikuisen / toisen lapsen kanssa jne.)*

Kertoo

- Kuinka lapsi kertoo asioista eri tilanteissa?
- Millaista kieltä hän käyttää kertoessaan asioista, tapahtumista jne.?
- Dokumentoi esimerkkejä lapsen kerronnasta (mikäli mahdollista)

Kuuntelee aktiivisesti

- Kuunteleeko lapsi aktiivisesti eri osapuolia?
- Osaako lapsi kuunnella keskittyneesti?
- Osaako lapsi jatkaa siitä mihin toinen lapsi on puheensa päättänyt?
- Pystyykö lapsi keskustelutilanteessa rauhassa odottamaan vuoroaan?

Ymmärtää ohjeita

- Yksilölliset ohjeet
- Koko ryhmälle annetut ohjeet
 - Tarvitseeko toistoa, tukea, apua ymmärtääkseen annettuja ohjeita?
 - Kuinka usein lapsi tarvitsee apua ymmärtääkseen ohjeita: usein, joskus, harvoin jne.

Anna yleiskuva lapsen kommunikoinnista

- Kuvaile lapsen kommunikointia havaintojesi pohjalta
- Nosta esiin lapsen aktiivisuus, oma-aloitteisuus sekä yhteistyökyky
- Missä tilanteessa lapsi ilmaisee itseään äidinkielellään tai toisella kielellä ?
- *kerro esimerkkejä*

- Käykö lapsi puheterapiassa?
- Merkitse dokumentointiin aina päiväys, jotta on mahdollista seurata lapsen edistymistä jatkossa

2. Kielellinen ilmaisutaito

- Havainnoi lasta aluksi luonnollisissa kielenkäyttötilanteissa
- Huomioi lapsen kielellinen ilmaisukyky
- Keskity havainnoinnissasi ko. lapsen kykyihin
Älä vertaa häntä toisiin lapsiin

Itseilmaisu

- Miten lapsi ilmaisee itseään?
- Kerro esimerkkejä
- Kuvaile lapsen puhetta
- Puhuuko tai kyseleekö lapsi sujuvalla suomenkielellä?

Kertoo

ajankohtaisista tapahtumista

- Käyttääkö lapsi tilannesidonnaista kieltä, mikä on riippuvaista kontekstista (*tässä ja nyt*)
- Käyttääkö lapsi tilanteesta riippumatonta kieltä (*ei sidoksissa ko. tilanteeseen*)
- Huomioi lapsen kielenkäyttöstrategiat
 - *Rohkaise ja kannusta lasta puheilmaisuun (puhetilanteen turvallisuus & positiivisuus)*
 - *Älä ymmärrä lasta liian helposti!*
 - *Lisäkysymykset ja täsmennys – hyviä menetelmiä*

Kertoo

kuulemansa sadut, kertomukset, vitsit,
arvoitukset jne.

- Osaako lapsi kertoa uudelleen kuulemansa sadun, arvoituksen tai vitsin, niin että kuulija ymmärtää niistä olennaisen
- Pystyykö lapsi kertomaan vitsin uudelleen säilyttäen sen alkuperäisen idean?
- Ymmärtääkö lapsi mikä on vitsin juju?
(mikä vitsi on vitsissä)

Reflektoi satuja ja kertomuksia

Reflektoinnilla tarkoitetaan tässä yhteydessä lapsen halua ja kykyä ajatella / prosessoida eteenpäin esiin tuotua ainesta

- Osaako lapsi tulkita kuulemaansa?

Kyky tulkita tarinoiden sisältöjä ja –rivien välistä puolestaan edellyttää, että lapsi on ymmärtänyt mitä tarinalla halutaan kertoa

(mikä oli tarinan ydin?)

Muistaa asioita ja osaa yhdistää niitä kokemaansa

- Osaako lapsi tehdä johtopäätöksiä kuulemastaan (tarinasta) omaan todellisuuteensa?
- Osaako lapsi keksiä / kuvitella uusia todellisuuksia...loppuratkaisuja ?
- Huomioi miten lapsi kommentoi tai kyselee,
(luettua aineistoa, filmejä, teatteriesityksiä tms.)
silloin kun on annettu tulkinnan mahdollisuus

Leikkii sanoilla

- Leikkiikö lapsi äänteillä, sanoilla, loruilla, riimeillä jne.?
- Haluaako lapsi itse löytää sanoja?
- Käyttääkö lapsi ”mielikuvituskieltä”?
Välillä tietyssä lapsiryhmässä, voi olla suosittua käyttää esim. ”omaa koodikieltä”, jota toiset eivät ymmärrä.

Sanojen tutkiminen sekä sanoilla leikkiminen ovat vahvoja merkkejä hyvästä kielellisestä kehityksestä

Sanavarasto

Onko lapsella niitä sanoja käytössä, joilla hän haluaa ilmaista sanottavansa?

- Löytääkö lapsi tarvittavat sanat helposti / nopeasti?
- Kuinka lapsi toimii, jos häneltä puuttuu sana / sanoja?
 - Korvaa sanan toisella esim. oman äidinkielen samaa tarkoittavalla sanalla
 - Käyttää kiertoilmaisuja
 - Ilmaisee asian ilmein, elein (non-verbaliikka)
 - Vaikeneeko lapsi?

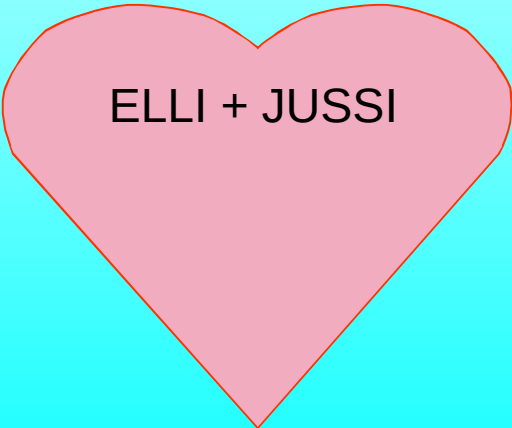
- Vaihteleeeko lapsen sanavarasto eri kielenkäyttötilanteissa
- Kirjaa muistiin joitain lapsen käyttämiä sanoja ja ilmauksia

Esimerkit auttavat sinua myöhemmin kuvailemaan sekä analysoimaan lapsen sanavarastoa ja kielenkäyttöä yleensä

- Kuvaile lapsen kielellistä ilmaisukykyä kokonaisvaltaisesti
- Huomioi artikulointi, ääntäminen:
 - *Miten ääntää vokaalit - konsonantit?*
 - *Artikuloiko oikein / virheellisesti?*
 - *Äänteiden ja äänien erottelu*
- Yritä saada käsitys lapsen eri kielenkäyttöstrategioista

3. Luku- ja kirjoitustaidon kehittyminen

- Nykyään puhutaan kirjoitus- ja lukutaidosta
- Mikä on lapsen kiinnostus ja motivaatio?
- Lukeeko lapsi leikeissään?
- Esiintyykö lapsen leikissä kirjoitusta / tekstiä?
- **Stop R-kioski**



ELLI + JUSSI

Lapsi osaa...

- o Kuulee äänteet (foneemi)
- o Lapsi kuulee tavut
- o Lapsi löytää sanoja sanoista
 - isoäiti = iso äiti
 - lumipallo = lumi pallo

Lapsi kirjoittaa

- Kirjoittaa leikisti
- Kirjoittaa kommunikatiivisesti
- Kirjoittaa nimensä (4v)
- Kopioi tekstiä
- Kirjoittaa logosanoja: **LEGO, Nokia, SIWA**
- Kokonaisia lauseita
- Omia kertomuksia
- Kirjoittaa tietokoneella

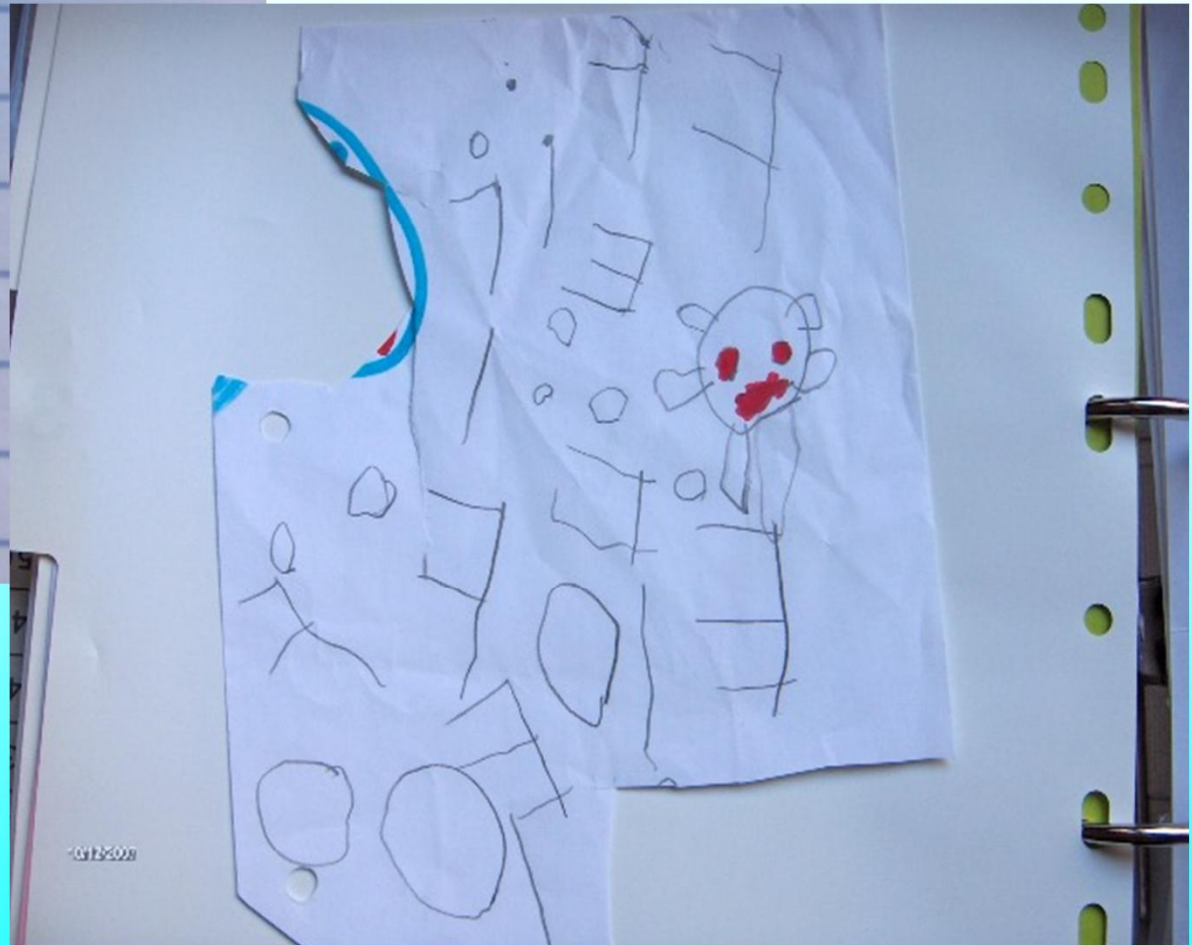
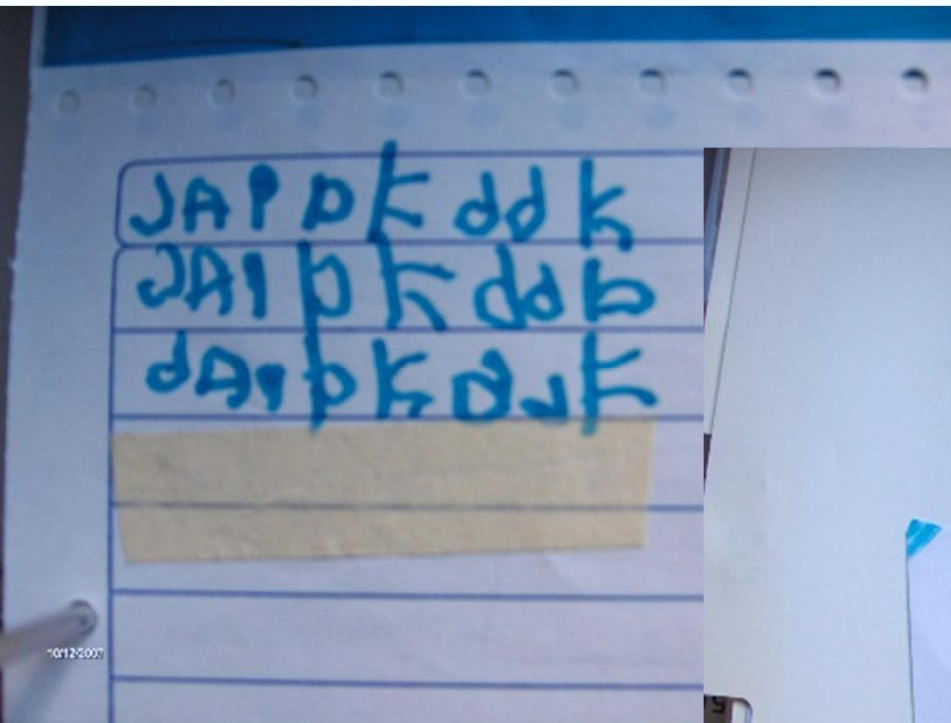
Lapsi lukee

- ”Leikki-lukee”
- Lapsi ääntää
- Lukee yksittäisiä sanoja
- Lukee kokonaisia lauseita
- Lukee kirjoja
- Lukee sujuvasti
- Ymmärtää lukemansa
- Pystyy refleктоimaan ja tulkitsemaan lukemansa

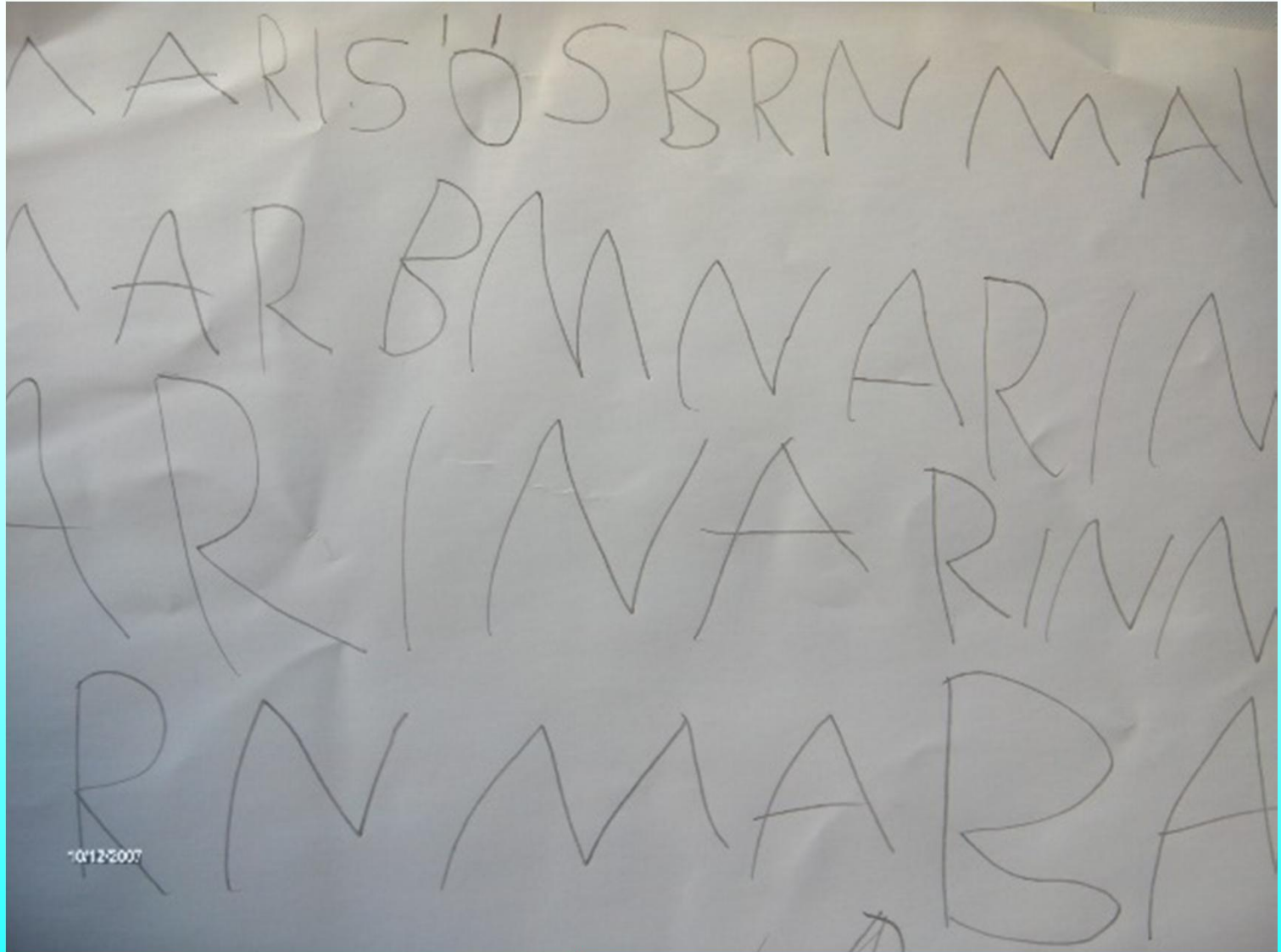
Lapsen kirjoitetun kielen kehitys

1. Jäljentävä riimustelu
2. Leikki-kirjoittaminen
3. Kirjaimia rivissä
4. Kopiointi
5. Puhuttu kieli jota piirretään
6. Kirjoittamisen idean ymmärtäminen
7. Kirjoittaminen
8. Yksinkertainen lause

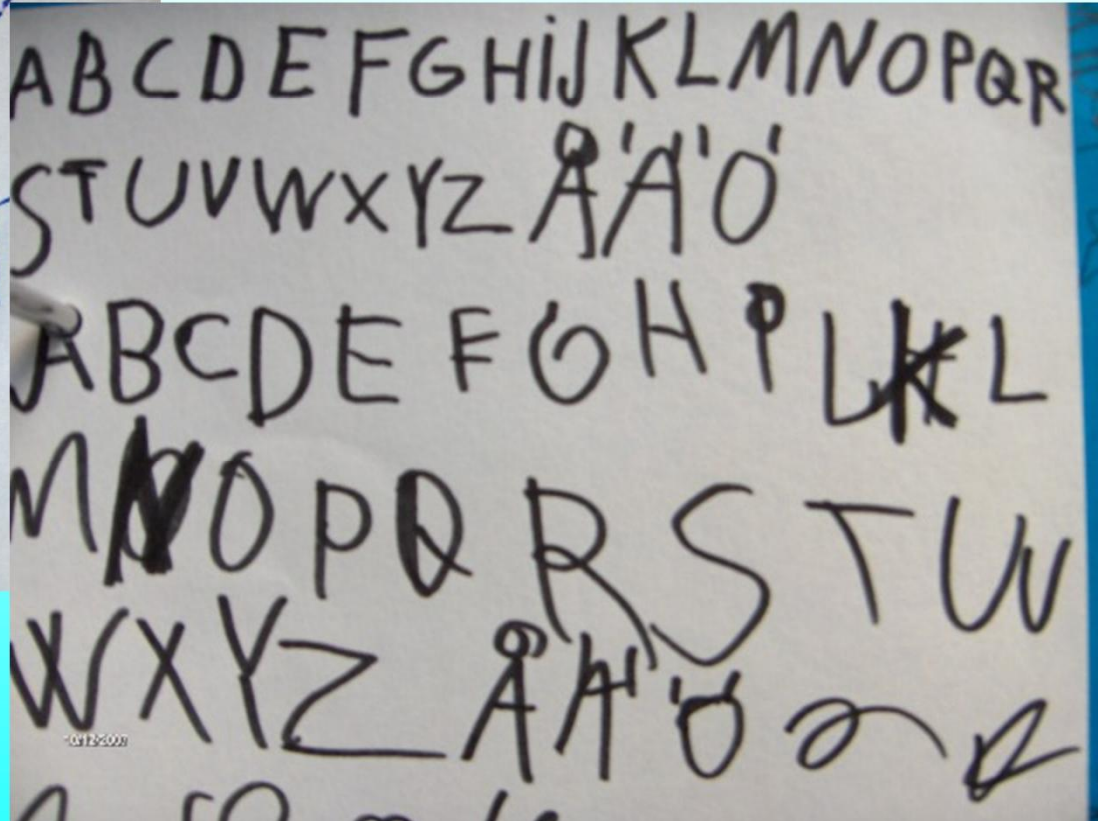
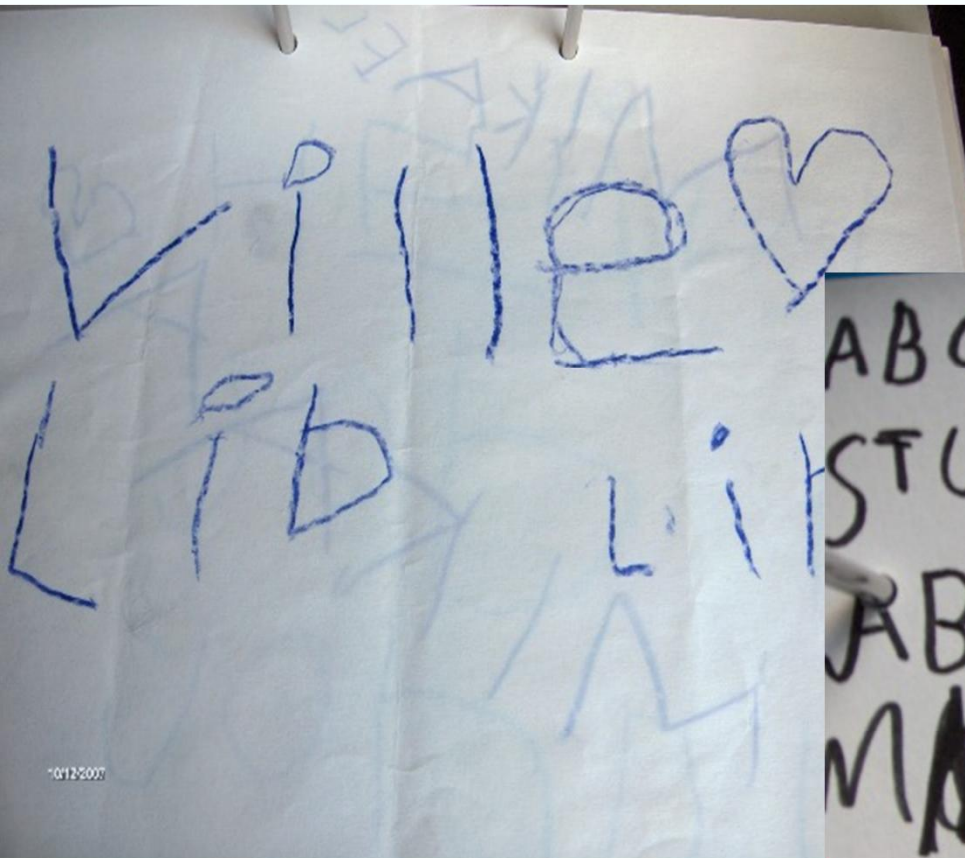
Leikki-kirjoittaminen



Kirjaimia rivissä



Kopiointi



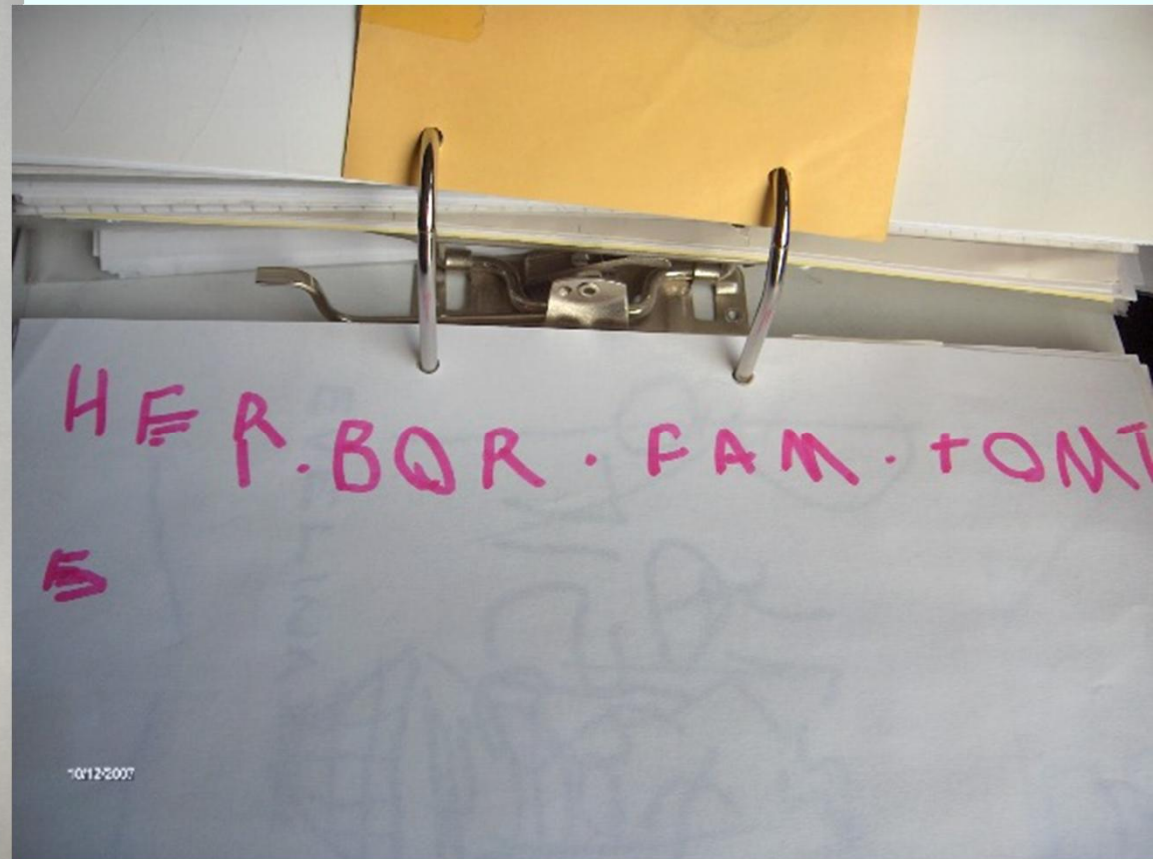
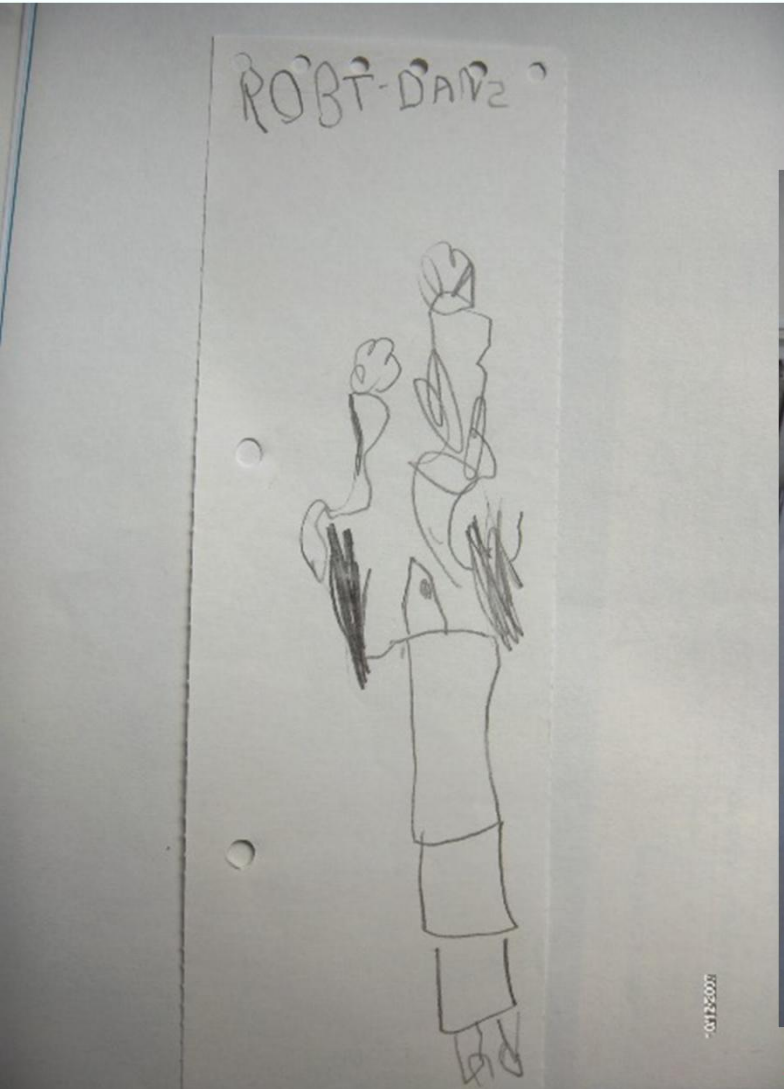
Puhuttu kieli jota piirretään



Maria doppar huvudet i tårtan

Kirjoittamisen idean ymmärtäminen

robt dans = robot dans

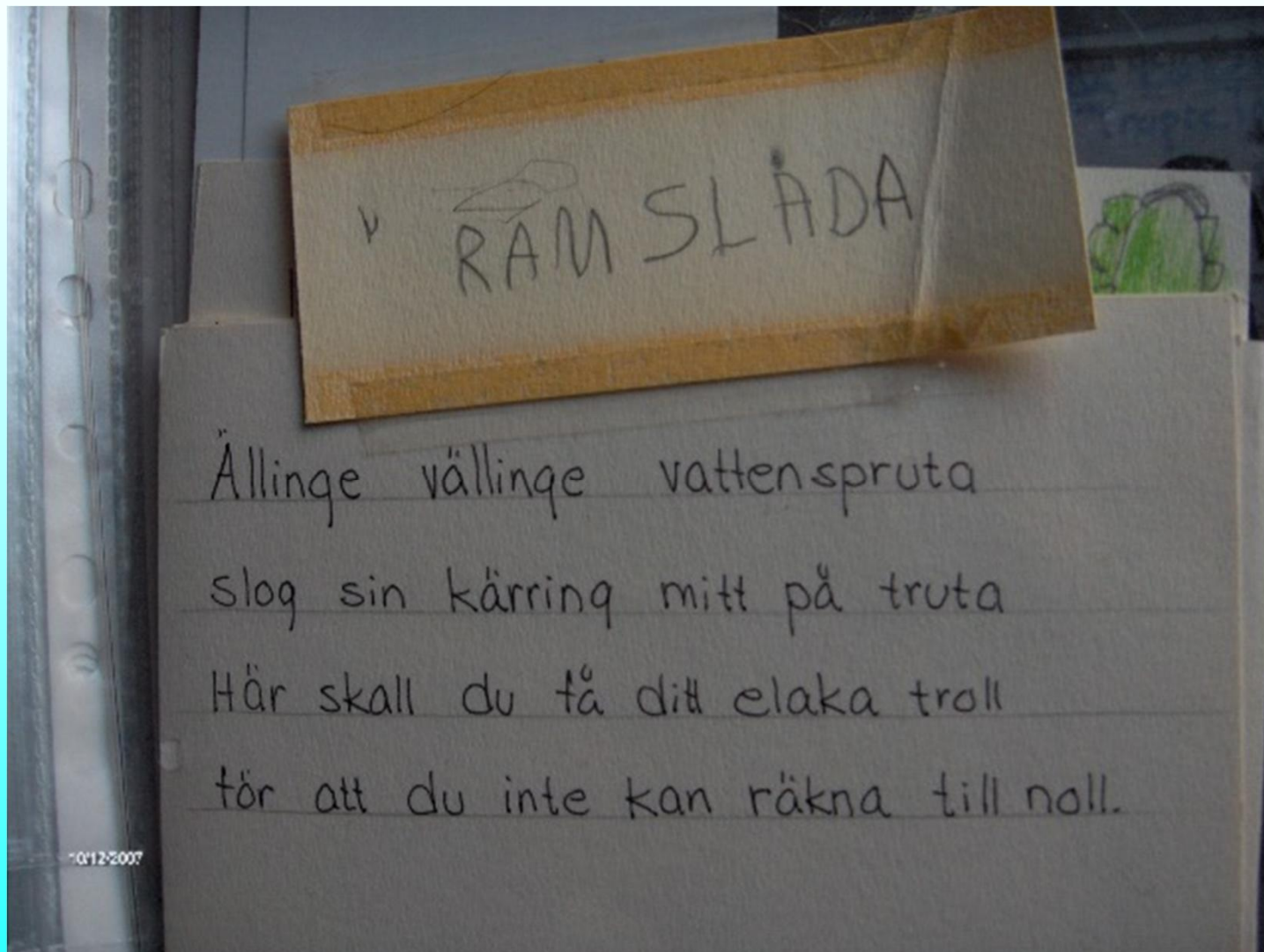


Lisää kirjoittamisesta...



D | L A | H | S R |

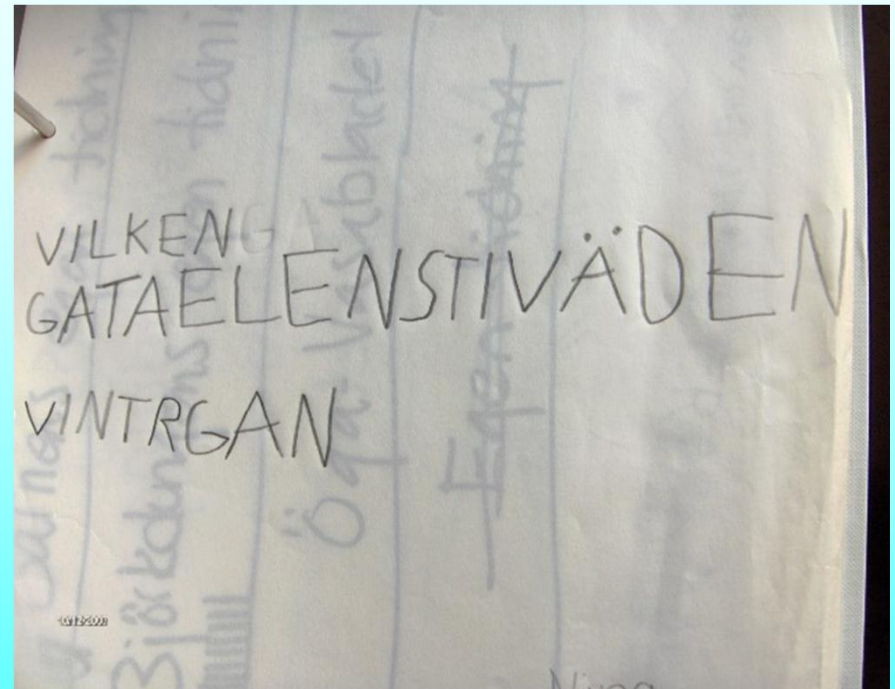
Kirjoittaminen



Yksinkertainen lause



OPH: muvalla



Garnmeigård & Karlsson-Pasto

Kehitä lapsen kieltä

- Lue lapselle
- Käytä loruja, riimejä
- Leiki sanoilla, kielellä
- Puhu lapselle kielestä
- Näytä lapselle, että olet kirjoittaja ja lukija
- Ole lapsen sihteerinä
- Pidä kieltä kehittävää materiaalia esillä
- Innostu lapsen ensimmäisistä kirjoituksista
- Anna jokaiselle lapselle henkilökohtaisia kokemuksia kirjoitetusta kielestä
- Lue lapsesi kanssa
- Keskustele luetun sisällöstä lasten kanssa!